

ЗАГАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ, ІСТОРІЯ ПСИХОЛОГІЇ

УДК 159

DOI <https://doi.org/10.32840/2663-6026.2019.6-1.1>**К. С. Балахтар**

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
докторант кафедри психології управління
Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» Національної академії педагогічних наук України

КРЕАТИВНИЙ СКЛАДНИК У СТРУКТУРІ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті досліджуються особливості креативного складника у структурі готовності викладачів іноземної мови до професійної діяльності та оптимального функціонування, їх здатність до творчого нестандартного мислення, вміння ефективно та неординарно вирішувати складні проблеми як професійного характеру, так і власної життєдіяльності.

Проаналізовано сутність поняття «креативність», її роль у сформованості готовності викладачів іноземної мови до професійної діяльності: формуванні професійної компетентності, працездатності, взаємодії тощо. Висвітлено розуміння у психолого-педагогічній науці науковцями терміну «готовність». Розглянуто структуру готовності до професійної діяльності викладачів іноземної мови, що поєднує мотиваційно-ціннісний (настанови, інтереси, уявлення, ціннісне ставлення), когнітивно-комунікативний (знання, вміння і навички), конативно-рефлексивний (дії, операції, діяльність, рефлексія, самооцінка, самовдосконалення) та професійно-особистісний компоненти (професійно-особистісні якості та здібності).

Обґрунтовано креативність як цілісне утворення особистості викладача іноземної мови, що потребує активізації її творчого потенціалу та передбачає генерування, розвиток, прийняття і впровадження креативних ідей у практичну педагогічну діяльність у процесі викладання іноземної мови, засвоєння етно- і соціально-психологічних стандартів, взірців поведінки, опанування «технікою» спілкування іноземною мовою.

Креативного викладача іноземної мови характеризують професійно-особистісні новоутворення, здібності, внутрішні чинники креативної діяльності, особливості розуму, темперамент, рівень інтелекту, мотиви та інше, які забезпечують творчу активність, генерування інноваційних технологій, методів і методик викладання іноземної мови та ефективних способів і шляхів їхнього застосування.

Обґрунтовано необхідність в умовах сьогодення викладачів, здатних практично вирішувати різноманітні життєві і професійні проблеми, формувати у студентів загальнокультурні, педагогічні, методичні, лінгвістичні, соціокультурні знання, прагнути до самореалізації у професійній діяльності.

Ключові слова: креативність, готовність до професійної діяльності, викладач іноземної мови.

Постановка проблеми. Зростання інтересу до проблеми формування готовності до професійної діяльності викладачів іноземної мови в кризових умовах сьогодення формує запит на дослідження умов та процесів, що сприяють формуванню конкурентоспроможності викладачів, фахової компетентності, здатності до ризику, прийняття самостійних рішень, самоосвіти, самовдосконалення й загалом успішної професійної діяльності та оптимального функціонування викладачів іноземної мови. Прагнення особистості набути готовності до професійної діяльності тісно пов'язано з її формуванням як педагога, викладача і професіонала. При цьому особливого значення набуває креативність викладача, його здатність до творчого нестандартного мислення, вміння ефективно

вирішувати складні проблеми як професійної діяльності, так і власної життєдіяльності. Тому безперечно актуальною є проблема вивчення креативного складника у структурі готовності викладачів іноземної мови до професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження з означеної проблеми орієнтовані в основному на її практичні аспекти. Науковці зробили вагомий доробок в обґрунтування методик навчання здобувачів вищої освіти професійного спілкування (Л. Барановська [2]), діагностики здібностей до спілкування (А. Батаршев [3]), освітнього середовища як інформаційного, ділового, психосмислового і самосенсового різновиду обміну (О. Гуменюк [6]), структури спеціальної мови і професійного спілкування (В. Юкало [19]) та інші.

На особливу увагу в контексті досліджуваної проблеми заслуговують особливості формування креативності, поведінки й способів самовираження, моделювання творчих дій і діяльності в цілому, розвиток креативних якостей особистості (незалежності, відкритості новому досвіду, чутливості до проблем) (Е. Ильин [8, с. 318], дослідження і формування творчого стилю діяльності, здобуття нових знань та розвитку інтелектуальних і творчих здібностей (А. Сологуб [15, с. 4–5]), опанування стратегії як системного утворення, що містить установки на виконання певним чином спрямованого пошуку та вміння розв'язувати конкретні завдання (тактики) [12, с. 3].

У роботах висвітлено результати дослідження феномену креативного потенціалу особистості, механізмів креативного мислення (О. Антонова [1, с. 14–41], Н. Вишнякова [4], Дж. Гілфорда [20], Л. Лескова [11, с. 76–78], В.О. Попович [14, с. 36–41], С. Шандрук [18] та інших науковців. Так, вплив креативного потенціалу на становлення фахівця, формування його індивідуальних особистісних якостей досліджували Л. Лескова [11, с. 76–78], І. Тодорова [16, с. 259–267], О. Чуль [17, с. 77–83] та інші. Проблема креативного складника у структурі готовності викладачів іноземної мови до професійної діяльності попри її актуальність не виступала предметом спеціального розгляду.

Мета статті: дослідити особливості креативного складника у структурі готовності до професійної діяльності викладачів іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Дослідження креативного складника у структурі готовності викладачів іноземної мови до професійної діяльності потребувало вивчення і розуміння сутності понять «креативність» і «готовність викладачів іноземної мови до професійної діяльності».

Поняття «креативність» (англ. create – створювати, creative – творчий), що з'явилося у 60-ті роки ХХ ст., тлумачать по-різному. Найбільш поширеними є його трактування як загальної здатності до творчості (Л. Байтімерова, Л. Виготський, В. Дружинін, Л. Ермолаєва-Томіна, О. Кононко, J. Kaufman, K. Kornilowicz, W. Limont, M. Modrzejewska-Świgulska, S. Poprek, В. Фрицюк, О. Ярошинська та інші); властивості особистості (Дж. Гілфорд, Є. Гергель, Е. Неґські, Е. Торренс та інші); здатності особистості виходити за межі певної ситуації, продукувати оригінальні цінності (Ф. Баррон, Д. Богоявленська, С. Медник та інші); прояв власної індивідуальності (О. Яковлева, О. Войтенко, K. Szmidt) тощо.

Так, Дж. Гілфорд стверджував, що креативність – це здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення; природний творчий потенціал особистості, що визначений генетично і характеризується здатністю до виявлення і постановки

проблем, генерування і продукування значної кількості ідей, оригінальністю, здатністю вдосконалити об'єкт, додаючи деталі, умінням вирішувати проблеми, тобто здатністю до аналізу і синтезу [5, с. 443–456].

Найчастіше прихований потенціал креативності робить людину талантом у певній сфері діяльності. Тому доцільно розглядати поняття «креативність» у структурі особистісної активності людини, компонентами якої виступають групи «особистісних якостей», що забезпечують їй здатність виступати в ролі конкретного суб'єкта у професійній діяльності. Креативність покликана забезпечити людині професійну компетентність (кваліфікацію); працездатність (психофізичну активність); інтелектуальну пізнавальну здатність (освіченість); здатність до співпраці, колективної організації, взаємодії (комунікабельність); ціннісно-мотиваційну сферу (моральність). Це у повній мірі стосується проблеми не лише креативності, але й її участі у сформованості готовності викладачів іноземної мови до професійної діяльності, що свідчить про озброєність педагога необхідними для успішного виконання дій знаннями і навичками [7, с. 290–294].

Термін «готовність» у психолого-педагогічній науці трактують по-різному. Так, науковці (Д. Катя, М. Крогильд та інші) розглядають його в єдності трьох компонентів (когнітивного, емоційного й поведінкового), сукупності пізнавальних, мотиваційних, емоційно-вольових якостей особистості (Є. Козлов, Ю. Кулюткін та інші), єдності мотиваційного і процесуального компонентів (В. Селиванов та інші), як психічне новоутворення (Л. Виготський, Д. Ельконін та інші), психічний стан (А. Капська, В. Сластьонін та інші), що свідчить про розуміння готовності (настанови, наміру, очікування, феномену, властивості) як передумови успішної професійної діяльності особистості.

Формування готовності до професійної діяльності викладачів іноземної мови потребує врахування основних компонентів у її структурі. Це, перш за все, мотиваційно-ціннісний компонент, який поєднує професійні настанови, ціннісне ставлення до професії, зацікавленість, стійкі уявлення щодо педагогічної діяльності, в тому числі й викладання іноземної мови; по-друге, когнітивно-комунікативний компонент, що включає опанування професійними знаннями, які слугуватимуть міцним підґрунтям для формування практичних професійних умінь і навичок реалізації професійної діяльності; по-третє, це конативно-рефлексивний компонент, що поєднує дії та операції, необхідні для ефективного здійснення діяльності викладачами іноземної мови, а також здатність до рефлексії, самооцінки, самовдосконалення й подальшої самокорекції професійної діяльності; по-четверте, це професійно-особистісний компо-

нент, який містить професійно-особистісні якості та здібності викладача.

Співвідношення понять «креативність» і «готовність викладачів іноземної мови до професійної діяльності» вимагає подальшої розробки. При цьому варто враховувати, що сукупність характеристик не вичерпує особистість як цілісність. Формування креативності, креативного мислення як складника у структурі готовності викладачів іноземної мови до професійної діяльності (в тому числі й засвоєння етно- і соціально-психологічних еталонів, стандартів, стереотипів поведінки; ступінь опанування «технікою» спілкування іноземною мовою [9, с. 36]) відбувається в контексті становлення й розвитку їхньої особистості впродовж життєвого шляху.

Креативність становить цілісне утворення особистості викладача іноземної мови, що потребує активізації її творчого потенціалу та передбачає генерування, розвиток, прийняття і впровадження креативних ідей у практичну педагогічну діяльність у процесі викладання іноземної мови. Це властивість педагога, яку можна реалізувати на високому рівні лише за сприятливих умов середовища протягом життя [13, с. 106–108], що не залежить від рівня розвитку інтелекту, а з іншого креативність потребує інтелектуального розвитку, вищого за середній рівень, що сприятиме творчій продуктивності у професійній діяльності.

Креативного викладача іноземної мови характеризують професійно-особистісні новоутворення, здібності, внутрішні чинники креативної діяльності, особливості розуму, темперамент, рівень інтелекту, мотиви тощо, які забезпечують творчу активність, генерування інноваційних технологій, методів і методик викладання іноземної мови та ефективних способів і шляхів їхнього застосування [13], адже сьогодні суспільство потребує викладачів, здатних практично вирішувати різноманітні життєві і професійні проблеми, сформувати у студентів загальнокультурні, педагогічні, методичні, лінгвістичні, соціокультурні знання, прагнути до самореалізації у професійній діяльності [10].

Висновки. Креативний складник у структурі готовності викладача іноземної мови до професійної діяльності передбачає здатність до створення і пошуку нових оригінальних ідей, задумів, відмінних від прийнятих схем мислення, а також конструктивного вирішення визначених завдань щодо викладання іноземної мови нестандартними (неординарними), унікальними способами (методами), знаходження незвичайних шляхів саморозвитку і самореалізації у професійній діяльності.

Література:

1. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій*

школі: (монографія) / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ім. І. Франка, 2012. С. 14–41.

2. Барановська Л.В. *Навчання студентів професійного спілкування (монографія)*. Біла Церква, 2002. 256 с.
3. Батаршев А.В. *Диагностика способности к общению*. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 176 с.
4. Вишнякова Н.Ф. *Психологические основы развития креативности в профессиональной акмеологии* : автореф. дис. ... д-ра психол. наук. Москва, 1996. 24 с.
5. Гилфорд Дж. Три стороны интеллекта / пер. с англ. Э.А. Голубевой. *Психология мышления* / ред. А.М. Матюшкина. Москва : Прогресс, 1965. С. 443–456.
6. Гуменюк О.Є. Освітнє спілкування як інформаційний, діловий, психосеміологічний і самосенсовий різновиди обміну. *Психологія і суспільство*. 2005. № 5. С. 73–94.
7. Діордіященко О. Формування професійної компетентності вчителя іноземних мов на сучасному етапі. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Сер.: Філологічні науки. 2010. Вип. 89(2). С. 290–294. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzs_2010_89%282%29__72.
8. Ильин Е.П. *Психология творчества, креативности, одаренности*. Санкт-Петербург : Питер, 2009. 448 с.
9. Кабардов М.К., Арцишевская Е.В. Типы языковых и коммуникативных способностей и компетенций. *Вопросы психологи*. 2003. № 1. С. 34–49.
10. Колодько Т.М. Психолого-педагогічні засади професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21BBN=UJRN&P21BBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/Sdzif_2010_8_1.
11. Лескова Л.Ф. Феномен креативності в професійній діяльності менеджера соціальної роботи. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2016. С. 76–78.
12. Моляко В.О. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. *Обдарована дитина*. 2005. № 6. С. 2–9.
13. Панчук О.П. Розвиток творчих здібностей майбутнього фахівця фізико-технологічного профілю як складника професійної компетентності. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка*. 2016, Вип. 22, С. 106–108.
14. Попович О.В. Філософські виміри креативного потенціалу особистості. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2013. Вип. 6. С. 36–41.

15. Сологуб А. Технологія креативного навчання. *Управління освітою*. 2006. 11, червень. С. 4–5.
 16. Тодорова І.С., Бульченко Д.В. Розвиток креативно-інноваційного потенціалу майбутніх менеджерів. *Психологія і особистість*. 2017. № 1(11). С. 259–267.
 17. Чуль О.М. Креативний потенціал як конвергентний чинник регіонального розвитку. *Економічний форум*. 2017. № 1. С. 77–83.
 18. Шандрук С.К. *Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів*. Дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07; Тернопільський нац. ун-т. Тернопіль, 2016. 458 с.
 19. Юкало В. Структура спеціальної мови і професійного спілкування. // *Дивослово*. 2005. № 12. С. 43–47.
 20. Guilford J.P. *The nature of humane intelligence*. New-York, 1967. 132 p.
-

Balakhtar K. S. Creative component in the structure of foreign language teachers' readiness for professional activity

The features of the creative component in the structure of foreign language teachers' readiness for professional activity and optimal functioning, their ability to creative non-standard thinking, the ability to effectively solve extraordinary problems of complex nature, both professional and personal are explored in the article.

The essence of the concept of "creativity", its role in the formation of foreign language teachers' readiness for professional activity are analyzed: formation of professional competence, efficiency, interaction and so on. The understanding of the term "readiness" in the psychological and pedagogical science is elucidated. The structure of readiness for professional activity of teachers of a foreign language is considered, combining motivational-value (attitudes, interests, perceptions, value attitude), cognitive-communicative (knowledge, abilities and skills), communicative-reflexive (actions, operations, activity, reflection, self-esteem, self-improvement, etc.) and professional-personal components (professional-personal qualities and abilities).

Creativity is justified as an integral education of the personality of a foreign language teacher, which requires the activation of his/her creative potential and provides for the generation, development, adoption and implementation of creative ideas in practical pedagogical activity in the process of teaching a foreign language, the assimilation of ethno-social and psychological standards, patterns of behavior, the mastery of the "Technique" of a foreign language communication.

A creative teacher of a foreign language is characterized by professional and personal neoplasms, abilities, internal factors of creative activity, features of the mind, temperament, level of intelligence, motives, etc., which provide creative activity, the generation of innovative technologies, methods and techniques of teaching a foreign language and effective manners and ways of their application. The necessity in nowadays conditions of teachers who are able to practically solve various life and professional problems, form general cultural, pedagogical, methodological, linguistic, sociocultural knowledge, strive for self-realization in professional activity is substantiated.

Key words: *creativity, professional readiness, foreign language teacher.*